

AGATA BUCZAK

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Polska
Wrocław University of Economics and Business, Poland

Usługi w czasach COVID-19. Strukturalny i ilościowy obraz przedsiębiorczości kobiet w miastach na prawach powiatu w województwie dolnośląskim

Services in the time of COVID-19. Structural and quantitative image of female entrepreneurship from cities with poviat rights in Dolnośląskie Voivodeship (Poland)

Sukces odniesiesz tylko wtedy, gdy sam poszukasz okoliczności, jakie ci odpowiadają. Jeśli nie zdołasz ich znaleźć, stwórz je sobie.

George Bernard Shaw

Streszczenie: Pandemia COVID-19 przedefiniowała w zasadzie każdy aspekt życia ludzkiego, w tym gospodarczy, społeczny i ekonomiczny. Jednak to, co dla jednych oznaczało koniec, dla innych stało się początkiem, szansą rozwoju i okazją do sięgnięcia po nowe. Za cel artykułu przyjęto, po pierwsze, zaprezentowanie przedsiębiorczych zachowań kobiet, które w latach 2016–2020 założyły działalność gospodarczą w czterech miastach na prawach powiatu w województwie dolnośląskim, ze szczególnym uwzględnieniem liczby i rodzajów założonych przez nie firm, zwłaszcza o charakterze usługowym. Po drugie – próbę określenia, czy pandemia COVID-19 miała wpływ na przedsiębiorcze decyzje kobiet w Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu i we Wrocławiu. Przywołane analizy odnoszą się do wybranych danych statystycznych pozyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego, opartych w głównej mierze na bazie REGON i zestawieniu PKD. Wskazano rodzaje działalności, które cieszyły się największym zainteresowaniem wśród kobiet decydujących się na założenie własnej firmy, należy jednak zauważyć, że pandemia COVID-19 nie wpłynęła znacząco na zmianę rodzaju rejestrowanych działalności w badanej grupie.

Abstract: The COVID-19 pandemic has redefined every aspect of human life, including economic, social and economic. It marked humanity with the stigma of a “modern” plague that brings death, chaos, doubt, limitations, and loneliness. However, what means the end for some, for others it is a beginning, a chance for development, an opportunity to reach “for something new”. Being entrepreneurial in such a difficult time requires courage, commitment and certainly ingenuity, and individuals possessing such features can undoubtedly be found among people setting up a business, starting their “adventure” with broadly understood business. There are many women among them. The aim of the article was, firstly, to present the entrepreneurial behaviour of women who in the years 2016–2021 set up a business in four cities with poviat status in the Dolnośląskie Voivodeship (Poland),

with particular emphasis on the number and types of companies established by them, especially of a service nature; secondly, to determine whether the COVID-19 pandemic had an impact on the entrepreneurial decisions of women in: Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych and Wrocław. Analyses – based on the desc research method and deduction – were made on selected statistical data obtained from the Central Statistical Office, based mainly on the REGON and the PKD statement. The types of activities that were most popular among women deciding to start their own business were indicated, while the COVID-19 pandemic did not significantly change the type of registered activities in the surveyed group.

Słowa kluczowe: COVID-19; działalność gospodarcza; kobiety; usługi; przedsiębiorczość; Dolny Śląsk
Keywords: COVID-19; economic activity; entrepreneurship; Lower Silesia; services; women

Otrzymano: 8 lutego 2022

Received: 8 February 2022

Zaakceptowano: 22 marca 2022

Accepted: 22 March 2022

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Buczak, A. (2022). Usługi w czasach COVID-19. Strukturalny i ilościowy obraz przedsiębiorczości kobiet w miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 36(2), 137–158. doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.362.9>

WSTĘP

Światowy kryzys wywołany pandemią COVID-19 dotknął w zasadzie każdej płaszczyzny życia ludzi, m.in. gospodarczej, ekonomicznej i społecznej. Niepewność, wątpliwość i marazm to uczucia, które towarzyszą wszystkim: zwykłym ludziom, właścicielom firm, biznesmenom, przedsiębiorcom oraz rządzącym. Pandemia nie zwalnia jednak nikogo z podejmowania decyzji, prowadzenia przedsiębiorstw, a także budowania budżetów i strategii. Jednocześnie utrudnia i spowalnia ona funkcjonowanie firm, niejednokrotnie prowadzi do likwidacji określonych działalności i aktywności biznesowych, pozostawiając przy tym przestrzeń dla nowych, innowacyjnych i przedsiębiorczych rozwiązań. Już w XIX w. J.B. Say dostrzegł, że osoba przedsiębiorcza powinna charakteryzować się rozsądkiem i wytrwałością, mieć wiedzę na temat świata i biznesu oraz posiadać umiejętność pozyskania kapitału (Say, 1867, 330–331). Liczba badaczy – zarówno polskich, jak i zagranicznych – zagadnienia przedsiębiorczości jest niezwykle długa¹, a mnogość definicji tego terminu nie pozwala na przywołanie jednej, która wyczerpałaby to zagadnienie. Dlatego na potrzeby niniejszego opracowania przedsiębiorczość będzie rozumiana jako podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej². Szczególną uwagę zwrócono w nim na działalność tych kobiet w czterech miastach na prawach

¹ Carlsson, 2013, 916; Smith, 2007(a), 56; Schumpeter, 1995, 162–163; Marshall, 1930, 298 i 598; Kirzner, 1984, 41; Barreto, 1989, 18; Górski, 1987, 143; Lichtarski, 2007, 59–60; Kożuch, 2002, 40; Knight, 1921, 268; Drucker, 2004, 161; Piecuch, 2013, 33; Hisrich, 1992; Ujda-Dyńska, 2006, 202; Popowska, 2015, 16; Buczak, 2018; Kurczewska, 2013, 31; Klimek, 2010, 27; Wennkers, 1999, 27–55; Wennkers, 1999, 46–47; Otoliński, 1996, 15; Strużycki, 1992, 45; Bratnicki, 2001, 9; Wach, 2015; Glinka, 2011, 224–225; Hornday, 1992, 12; Lumpkin, 1996, 138; Kelley, 2010, 46; Nijkamp, 2003, 398–400; Shane, 2004; Lazear, 2005; Ramoglou i Tsang, 2015; Fisher, 2012; Wiśniewski, 2021; Rudzka, 2021; Kamosiński 2021; Shane i Venkataraman, 2004; Steinerowska-Streb, 2021; Misiak-Kwit, 2020.

² Na podstawie wyników badań zaprezentowanych w Raporcie GEM 2021 (GEM, 2021, 60) w 2020 r. 49,9% kobiet dostrzegło szanse biznesowe w swoim otoczeniu.

powiatu³ województwa dolnośląskiego, które w latach 2016–2020 podjęły taką aktywność. Zagadnienie osadzone jest w kontekście panującej pandemii koronawirusa i jej potencjalnego wpływu na przedsiębiorczość badanej grupy, wyrażoną w wyborze profilu zakładanej działalności gospodarczej oraz liczbie zlikwidowanych podmiotów.

CEL, METODA BADAŃ, WKŁAD W DYSCYPLINĘ

Celem artykułu jest prezentacja przedsiębiorczych zachowań kobiet z miast: Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych i Wrocław omówionych na podstawie liczby i profilu zarejestrowanych przez nie działalności gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności o charakterze usługowym. Obserwacją badawczą objęto lata 2016–2020, przy czym rok 2020 został uznany za najważniejszy w kontekście rozważań dotyczących wpływu pandemii COVID-19 na ewentualne zmiany w rejestracji nowo powstałych podmiotów biznesowych. Zainteresowanie autorki artykułu zawiera się w pytaniu, czy zaistniała sytuacja pandemiczna i związana z nią konieczność wprowadzenia obostrzeń sanitarnych oraz czasowe zawieszenie działalności (lockdown) wydatnie wpłynęły – po pierwsze – na istotną zmianę w zakresie dominującego profilu aktywności przedsiębiorczej kobiet z czterech miast na prawach powiatu województwa dolnośląskiego; po drugie – na liczbę działalności, które zostały w tym czasie zlikwidowane, ze szczególnym uwzględnieniem działalności, które w 2020 r. zarejestrowano i wyrejestrowano z ewidencji działalności gospodarczych. Na podstawie odpowiedzi na to pytanie można postawić hipotezę, iż pandemia koronawirusa znacząco przedefiniowała wybory badanej grupy, co wpłynęło na zmiany dominującego profilu nowo rejestrowanych działalności gospodarczych, a także zwiększyło liczbę zlikwidowanych podmiotów.

Analizy prowadzono na podstawie metody *desk research* oraz dedukcji, a materiał badawczy stanowią dane statystyczne pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego we Wrocławiu⁴, oparte przede wszystkim na bazie REGON⁵

³ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578).

⁴ Dane pozyskane z GUS, z racji przyjętej przez GUS metodologii ich pozyskiwania i przetwarzania, wymagają ręcznego, samodzielnego sortowania i agregacji do poszczególnych grup podmiotów: osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (w tym prowadzące indywidualne gospodarstwa rolne), jednostki lokalne wyżej wymienionych podmiotów, <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/rejestr-regon/podmioty-i-dane-objete-rejestrem/> (dostęp: 21.03.2022). Na potrzeby niniejszego artykułu dokonano szczegółowego podziału na dwie grupy podmiotów: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz „pozostałe”, w której skład wchodzi: osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, jak również ich jednostki lokalne. Finalnie grupę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przyporządkowano do grup według płci. Grupę objętą obserwacją badawczą stanowią kobiety – osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które rejestracji tej działalności dokonały w latach 2016–2020 na terenie miast na prawach powiatu województwa dolnośląskiego. Na podstawie kodów PKD przypisanych do każdego z podmiotów, za pomocą wyszukiwarki kodów PKD (<https://www.biznes.gov.pl/pl/tabela-pkd>), uzupełniono kluczowe informacje identyfikujące liczbę i rodzaj zarejestrowanych działalności gospodarczych, co pozwoliło na agregację ich powtarzalności i wskazanie profilu dominującego w badanym okresie.

⁵ Podstawową funkcją rejestru REGON jest identyfikowanie podmiotów gospodarki narodowej w sposób jednoznaczny i niepowtarzalny, co realizuje się poprzez nadawanie im numerów identyfikacyjnych REGON mających walor unikatowości (GUS, 2014, 8).

i zestawieniu PKD⁶. Jak wspomniano, dotyczy ona lat 2016–2020 i jest to uzasadnione dostępnością danych. W czasie opracowywania artykułu nie istniała jeszcze możliwość uzyskania kompletnych statystycznych opracowań z GUS dotyczących 2021 r.

Wyniki badań oraz uzyskane wnioski stanowią istotny wkład w zagadnienia dotyczące przedsiębiorczości kobiet w Polsce, zwłaszcza w kontekście województwa dolnośląskiego oraz pandemii COVID-19. Wzbogacając literaturę przedmiotu o szczegółowe opracowanie przedstawiające obraz przedsiębiorczej działalności kobiet, co może stanowić wskazówkę, m.in. dla instytucji wspierających przedsiębiorców oraz dla rządzących (centralnych i samorządowych), w kontekście preferencji i zakresu aktywności biznesowych kobiet zakładających działalność gospodarczą, a także konieczności i możliwości udzielania im wsparcia, również w sytuacjach kryzysowych.

TEORETYCZNA BAZA ROZWAŻAŃ – PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ KOBIEC, PANDEMIA COVID-19, USŁUGI

Zagadnienie przedsiębiorczości kobiet od dawna znajduje się w kręgu zainteresowań badaczy. Od 1976 r., kiedy to w „Journal of Contemporary Business” opublikowany został (prawdopodobnie) pierwszy artykuł naukowy dotyczący przedsiębiorczości kobiet, autorstwa E. Schwartz, kobiety i ich aktywność przestały być postrzegane tylko przez pryzmat ról opiekunek, matek i żon, a ewentualny stan posiadania i prowadzenie firmy nie były już tłumaczone jedynie jako wynik dziedziczenia, lecz jako samodzielnie utworzone podmioty (Hortoványi, 2012). W gronie badaczy tego tematu znaleźli się ponadto S. Shane i S. Venkataraman, którzy wskazywali, że w dyskursie przedsiębiorczym istnieje trwałe, ale niewidoczne uprzedzenie płciowe, w myśl którego kobiety stanowią uzupełnienie aktywności mężczyzn (Shane, Venkataraman, 2004). Z kolei w opracowaniach H. Ahl i T. Nelson zwrócono uwagę na rolę polityki, która powinna być postrzegana jako podstawowy element przedsiębiorczości (Ahl, Nelson, 2010). Ciekawe wnioski przedstawiono też w artykule *In the name of women? Feminist readings of policies for women's entrepreneurship in Scandinavia*, gdzie na podstawie badań prowadzonych w krajach skandynawskich (Dania, Norwegia i Szwecja) przekazano, iż inicjatywy polityczne na rzecz kobiet-przedsiębiorczyń niekoniecznie przyczyniają się do równości płci oraz do zmian społecznych, takich jak wzmacnianie przedsiębiorczości jako środka do dobrobytu i niezależności finansowej (Pettersson, 2017). Warto też przywołać opracowania *Contextualising entrepreneurship: conceptual challenges and ways forward* (Welter, 2011) oraz *Gender and entrepreneurship research: A review of methodological approaches* (Henry, 2015), a także tekst szwedzkich naukowców (Naldi, 2021) zatytułowany *Gender (in)equality within the household and business*, w którym opisali oni wyniki badań prowadzonych w latach 2000–2014 wśród szwedzkich przedsiębiorczyń – matek małych dzieci. We wnioskach wskazano, że udział partnera w podziale opieki nad dzieckiem (np. korzystanie z urlopu ojcowskiego) oraz warunki zatrudnienia (wsparcie instytucjonalne

⁶ Na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 roku w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD; Dz.U. 251, poz.1885, z późn. zm.) oraz projektu „Operacja 2007” została wprowadzona Polska Klasyfikacja Działalności (PKD 2007), która jest aktualnie stosowana w statystyce, ewidencji i dokumentacji, rachunkowości oraz w urzędowych rejestrach i systemach informacyjnych administracji publicznej. Każda osoba zakładająca działalność gospodarczą musi odpowiednio dobrać kody PKD, które powinny pasować do profilu prowadzonej działalności, <https://www.firma.egospodarka.pl/niezbednik-firmowy/pkd> (dostęp: 26.01.2022).

w rodzicielstwie) są ważne dla kobiet, które rozważają wejście w przedsiębiorczość (Naldi, 2021, 914). Szczególną uwagę zwrócono na rolę instytucji formalnych, które, dzięki wsparciu równowagi między życiem zawodowym a rodzinnym, również mogą przyczynić się do zmiany oczekiwań wobec płci, a tym samym zapewnić wsparcie normatywne dla przedsiębiorczości kobiet, nie tylko czyniąc to społecznie akceptowalnym, lecz także tworząc normę z faktu, że to ojcowie przejmują rolę głównego opiekuna dziecka.

Wśród opracowań krajowych na szczególną uwagę zasługuje tekst pt. *Cechy przedsiębiorczych kobiet w wybranych krajach – analiza różnic i podobieństw* (Broniszewska, Ślusarczyk, 2017), w którym autorki przestawiły, jakie atrybuty przedsiębiorcze charakteryzują kobiety zakładające i prowadzące działalność gospodarczą. We wnioskach wskazano, że zakładanie własnego przedsiębiorstwa, najczęściej jednoosobowego, jest głównym przejawem przedsiębiorczości wśród kobiet, a podejmowanie przez nie działalności na własny rachunek stanowi wyraz indywidualnych predyspozycji i postaw przedsiębiorczych. W przeprowadzonych ankietach mieszkanki Polski, Słowackiej i Wielkiej Brytanii wskazały ponadto pożądane cechy przedsiębiorcze, którymi są: odpowiedzialność, pracowitość, pewność siebie, umiejętność współpracy z ludźmi, konsekwencja i odwaga. Podkreślono też, że to właśnie kobiety odgrywają coraz większą rolę na rynku pracy jako osoby prowadzące własną firmę.

Kobiece przedsiębiorczości interesuje badaczy m.in. w zakresie:

- oceny barier przedsiębiorczości, które, jak wynika z przeprowadzonych badań, różnią się w opinii kobiet i mężczyzn – kobiety wykazywały się bowiem większą ostrożnością w podejmowaniu działań przedsiębiorczych, co wynikało ze strachu przed porażką, z braku pomysłu na biznes oraz trudności w dostępie do źródeł finansowania (Siemieniak, Rembiasz, 2017),
- wskazania, iż dla Polek-przedsiębiorczyń determinantą ważniejszą niż kwestie finansowe jest dążenie do niezależności i samodzielności w zakresie kształtowania własnej ścieżki rozwoju i kariery zawodowej (Gołębiowski, Russel, 2017),
- przedstawienia najczęściej wybieranych przez kobiety profili działalności gospodarczych zakładanych w wybranych miastach w Polsce (Buczak A., 2017b; 2017c; 2017d),
- zwrócenia uwagi na konieczność i wymiar wsparcia udzielanego przez instytucje otoczenia biznesu (Dominiak, 2016),
- określenia niedogodności utrudniających dostęp kobietom-menedżerkom do sprawowania najwyższych stanowisk, różnic w sposobie zarządzania z uwzględnieniem płci osoby zarządzającej (Wilk, 2020),
- wskazania postaw przedsiębiorczych kobiet i mężczyzn, poziomu ich aktywności biznesowej, sformułowania motywacji do zakładania podmiotów gospodarczych, zaprezentowania stanu sektora małych i średnich firm w Polsce, również na tle innych krajów europejskich (GEM, 2021; PARP, 2021).

By w pełni zrealizować temat prezentowanego opracowania, należy zwrócić szczególną uwagę na zagadnienia przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości kobiet, zwłaszcza w kontekście pandemii COVID-19. Realia epidemiczne, w tym ograniczenia w kontaktach międzyludzkich, nakazy i zakazy, niebezpieczeństwo zamrożenia gospodarek wielu państw na świecie, kryzys gospodarczy, finansowy i społeczny, pomysłowość, umiejętność odnalezienia niszy rynkowej, bycie przedsiębiorczym w czasach niepewności i w turbulentnym otoczeniu, skłaniają badaczy przedsiębiorczości na

całym świecie do rozważań i refleksji. Można je pogrupować w następujących kręgach tematycznych:

- sytuacja kobiet na rynku pracy w czasach pandemii (Krause, 2022; Juza, Walawender, 2021; Radlińska, 2020; Rutkowska, 2021),
- postrzeganie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej oraz zmiany funkcjonowania małych przedsiębiorstw w dobie pandemii (wMoyo, 2020; Rembisz, Siemieniak, 2021; Kaliszczak, Pawłowska-Mielech, 2021; GUS, 2021),
- intencje i indywidualna orientacja przedsiębiorcza w czasach kryzysu (Avdeenko, 2020; Rudawska, 2021; Carrasco, Sierra, 2020),
- wpływ pandemii COVID-19 na przedsiębiorcze wybory kobiet zakładających działalność gospodarczą (Longobucco, 2021; Buczak, 2021),
- uwarunkowania i regulacje prawne zastosowane w bieżącej polityce antykryzysowej państwa (Staniszewski, 2020; Kopeć, 2021; Werner, 2021; Ledwoń, 2021; Drewniowska, 2021),
- wsparcie przedsiębiorczości ze strony instytucji szeroko rozumianego otoczenia biznesowego (Ambrożewicz, 2021).

Warto odnotować, że literatura dotycząca powiązania przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości kobiet, z sytuacją pandemii COVID-19 i implikacjami wynikającymi z tej kryzysowej rzeczywistości systematycznie przyrasta.

Kolejnym zagadnieniem, które należy rozwinąć w kontekście niniejszego artykułu, są usługi. Rozumie się je jako (PKWiU, 2015, 4):

- „wszelkie czynności świadczone na rzecz jednostek gospodarczych prowadzących działalność o charakterze produkcyjnym, tzn. usługi dla celów produkcji nietworzące bezpośrednio nowych dóbr materialnych,
- wszelkie czynności świadczone na rzecz jednostek gospodarki narodowej oraz na rzecz ludności, przeznaczone dla celów konsumpcji indywidualnej, zbiorowej i ogólnospołecznej”.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele różnych definicji usług. Najpełniejsze wyjaśnienie, które powstało po przeanalizowaniu kilkunastu najczęściej pojawiających się określeń wskazujących na fundamentalne cechy usług, zamieszczono w monografii *Marketing usług* (Czubała, 2012, 15):

- usługa jest produktem niematerialnym, wytwarzanym w wyniku podejmowania czynności oddziaływania na określony obiekt, np. człowieka, artykuł materialny,
- usługa tworzy nową wartość użytkową lub zwiększa walor już istniejącego dobra materialnego,
- korzystanie z usług nie jest powiązane z nabywaniem czegokolwiek, ale ze zmianą cech konsumentów bądź posiadanych przez nich artykułów materialnych. Mowa w tym zakresie, np. o usługach:
 - zachowujących użyteczność lub dodających jej już istniejącym produktom: konserwowanie, instalowanie,
 - przywracających utraconą wartość użytkową: naprawianie, odrestaurowywanie,
 - służących zachowaniu sprawności i zdrowia organizmu ludzkiego: leczenie, doradzanie,
 - kształcących i wzbogacających świadomość oraz zakres wiedzy człowieka: uczenie, tłumaczenie, wyjaśnianie, prezentowanie odkryć naukowych.

Najważniejszą cechą usług jest ich niematerialność, ponieważ nie można ich zmierzyć za pomocą fizycznych miar, takich jak ciężar, długość czy objętość, a w rozumieniu

potocznym – nie można ich wziąć do ręki. Usługi mają również charakter czynnościowy, co sprawia, że nie jest możliwe ich gromadzenie, umieszczanie w magazynie, produkowanie na zapas, pakowanie do kartonu i wysłanie do klienta, który nie może ich również ocenić przed zakupem. Nietrwałość usług sprawia, że mogą być one konsumowane w miejscu ich świadczenia i nie istnieją poza procesem realizowania konkretnej czynności (Czubała, 2012).

Różnorodność usług wpływa na to, że wielu autorów podejmuje się utworzenia nowych klasyfikacji lub usystematyzowania już istniejących. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto klasyfikację zgodną z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD 2007)⁷, por. tabela 1. Jest to wskazane ze względu na materiały statystyczne (bazy danych pozyskanych z GUS), które stanowią źródło do opracowania części badawczej prezentowanego artykułu.

Tabela 1. Schemat klasyfikacji usług na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)

OZNAKOWANIE SEKCJI	NAZWA SEKCJI	DZIAŁY SEKCJI
SEKCJA A	ROLNICTWO, LEŚNICTWO, ŁOWIECTWO I RYBACTWO	01, 02, 03
SEKCJA B	GÓRNICCTWO I WYDOBYWANIE	04, 05, 06, 07, 08, 09
SEKCJA C	PRZETWÓRSTWO PRZEMYSŁOWE	10–33
SEKCJA D	WYTWARZANIE I ZAOPATRYWANIE W ENERGIĘ ELEKTRYCZNĄ, GAZ, PARĘWODNĄ, GORĄCĄ WODĘ I POWIETRZE DO UKŁADÓW KLIMATYZACYJNYCH	35
SEKCJA E	DOSTAWA WODY; GOSPODAROWANIE ŚCIEKAMI I ODPADAMI ORAZ DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z REKULTYWACJĄ	36–39
SEKCJA F	BUDOWNICTWO	41–43
SEKCJA G	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY; NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH, WŁĄCZAJĄC MOTOCYKLE	45–47
SEKCJA H	TRANSPORT I GOSPODARKA MAGAZYNOWA	49–53
SEKCJA I	DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z ZAKWATEROWANIEM I USŁUGAMI GASTRONOMICZNYMI	55–56
SEKCJA J	INFORMACJA I KOMUNIKACJA	58–63
SEKCJA K	DZIAŁALNOŚĆ FINANSOWA I UBEZPIECZENIOWA	64–66
SEKCJA L	DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z OBSŁUGĄ RYNKU NIERUCHOMOŚCI	68
SEKCJA M	DZIAŁALNOŚĆ PROFESJONALNA, NAUKOWA I TECHNICZNA	69–75

⁷ Klasyfikacja PKD-2007 została opracowana na podstawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczych Unii Europejskiej NACE Rev.2. PKD-2007 jest klasyfikacją pięciopoziomową: poziom pierwszy stanowi SEKCJA, poziom drugi – DZIAŁ, poziom trzeci – GRUPA, poziom czwarty – KLASA, poziom piąty – PODKLASA. Do czwartego poziomu klasyfikacja PKD-2007 jest zgodna z klasyfikacją NACE Rev. 2. W związku z powyższym PKD-2007 zachowuje pełną spójność i porównywalność metodologiczną, pojęciową, zakresową i kodową na poziomie czterech cyfr z klasyfikacją NACE Rev.2. W rejestrach urzędowych jednostki należy klasyfikować na najniższym poziomie PKD – na poziomie podklasy, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej. Poziom piąty – PODKLASA – został wprowadzony w celu wyodrębnienia rodzajów działalności charakterystycznych dla polskiej gospodarki i będących przedmiotem obserwacji statystycznej. Jeśli na poziomie krajowym nie wprowadzono dodatkowego podziału na poziomie podklasy w stosunku do poziomu międzynarodowego (klasa = podklasie), to podklasę taką oznaczono literą Z. Polska Klasyfikacja Działalności (PKD), załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r. (Dz.U. 251, poz.1885 z późn. zm.).

SEKCJA N	DZIAŁALNOŚĆ W ZAKRESIE USŁUG ADMINISTROWANIA I DZIAŁALNOŚĆ WSPIERAJĄCA	77–82
SEKCJA O	ADMINISTRACJA PUBLICZNA I OBRONA NARODOWA; OBOWIĄZKOWE ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNE	84
SEKCJA P	EDUKACJA	85
SEKCJA Q	OPIEKA ZDROWOTNA I POMOC SPOŁECZNA	86–88
SEKCJA R	DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z KULTURĄ, ROZRYWKĄ I REKREACJĄ	90–93
SEKCJA S	POZOSTAŁA DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA	94–96
SEKCJA T	GOSPODARSTWA DOMOWE ZATRUDNIAJĄCE PRACOWNIKÓW; GOSPODARSTWA DOMOWE PRODUKUJĄCE WYROBY I ŚWIADCZĄCE USŁUGI NA WŁASNE POTRZEBY	97–98
SEKCJA U	ORGANIZACJE I ZESPOŁY EKSTERYTORIALNE	99

Źródło: opracowanie własne na podstawie załącznika pt. „Schemat klasyfikacji” do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD; Dz.U. nr 251, poz.1885, z późn. zm.)

W najnowszych opracowaniach szczególna uwaga badaczy jest skierowana w stronę wpływu pandemii SARS-CoV-2, zwłaszcza na realizację usług turystycznych (w kontekście strat dla branży i całej gałęzi gospodarki kraju, zidentyfikowanie sposobów przeciwdziałania skutkom pandemii w turystyce, a także zmiany w sposobie i poziomie obsługi turystów w okresie znoszenia obostrzeń sanitarnych; Santos, Moreira, 2021; Manczak, Gruszka, 2021; Mitrofanova, 2022), gastronomicznych i hotelarskich (w odniesieniu do realizacji zamówień na wynos i konieczności przestrzegania restrykcyjnych przepisów sanitarnych negatywnie wpływających na zarobki branży; Panzone, 2021; Davahli, 2021), transportowych i motoryzacyjnych (zwłaszcza w związku z rezygnacją z usług przewoźników publicznych na rzecz prywatnych przejazdów i konsekwencji finansowych dla tych podmiotów, a także wielkości strat, jakie poniosła branża motoryzacyjna; Vickerman, 2021; Das, 2021; Stojczew, 2021), realizacji zakupów online (m.in. żywności, które stopniowo zyskiwały coraz szersze grupy konsumentów, a także zmian postaw i potrzeb konsumenckich uczestników transakcji online, którzy podczas pandemii znacznie ograniczyli zakupy, np. obuwia i odzieży; Chang, Meyerhoefer, 2021; Mehrolia, 2021; Dziadkowiec, 2021), opieki zdrowotnej i farmaceutycznej (w aspekcie teleporad, które wywołały znaczące zmiany w formalno-organizacyjnych zasadach pracy personelu medycznego oraz zmian zakresu działalności szpitalnych oddziałów rehabilitacyjnych; Song, 2021; Rybarczyk-Szwajkowska, 2021; Lee, S. M., Lee, 2021).

Powyższe omówienie kończy teoretyczną część prezentowanego opracowania, choć z pewnością nie wyczerpuje wszystkich obszarów badawczych tego tematu. Treści teoretyczne miały wprowadzić do głównej problematyki artykułu, czyli wpływu pandemii COVID-19 na zmianę obrazu przedsiębiorczości kobiet, które w latach 2016–2020 w czterech miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego założyły działalność gospodarczą.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ KOBIET W PERSPEKTYWIE COVID-19 – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

By sumiennie zrealizować postawione na wstępie założenia, konieczne jest zaprezentowanie informacji dotyczących stanu polskiej przedsiębiorczości w ujęciu krajowym (na

podstawie wybranych wskaźników) i regionalnym (wojewódzkim; na podstawie liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON).

Analiza danych pokazuje, że w ostatnich latach liczba przedsiębiorstw w Polsce systematycznie wzrasta. W *Raporcie o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw* (PARP, 2021, 11) wskazano, że w 2019 r. w Polsce działało ponad 2,2 mln przedsiębiorstw niefinansowych, określanymi jako aktywne, podczas gdy w 2008 r. było ich 1,86 mln (wzrost o 18,8%). Szczególnie dynamiczny wzrost liczby firm odnotowano w 2016 r. – o 5,2%. Istotne jest również to, że w 2019 r., w porównaniu z rokiem 2018, liczba przedsiębiorstw wzrosła o 2,9%. W 2019 r. powstały i rozpoczęły działalność 278 583 przedsiębiorstwa, natomiast do 2020 r. na rynku aktywnych pozostało 193 173 z nich. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że pierwszy rok działalności przeżywają w Polsce nieco ponad dwie na trzy firmy (spośród firm założonych w 2019 r. w stosunku do 2020 r. przetrwało 69,3%; PARP, 2021, 16). Podsumowanie informacji dotyczących stanu przedsiębiorczości w Polsce (stan na 2020 r.), na podstawie wybranych wskaźników, podano w tabeli 2.

Tabela 2. Obraz polskiej przedsiębiorczości na podstawie wybranych wskaźników – stan na 2020 r.

Liczba przedsiębiorstw	
Liczba	2,2 mln (wzrost o 2,9% r/r)
Struktura przedsiębiorstw	
Według liczby pracujących	<ul style="list-style-type: none"> – 99,8% – MSP – 97,0% – mikroprzedsiębiorstwa – 2,2% – małe przedsiębiorstwa – 0,7% – średnie przedsiębiorstwa – 0,2% – duże przedsiębiorstwa
Według branży	<ul style="list-style-type: none"> – 52,5% – działalność usługowa – 22,4% – działalność handlowa – 14,9% – działalność budowlana – 10,1% – działalność przemysłowa – <i>W praktyce struktura branżowa MSP odpowiada strukturze całego sektora (łącznie z dużymi), ponieważ 99,8% firm to MSP.</i>
Według formy prawnej	<ul style="list-style-type: none"> – 87,0% – osoby fizyczne prowadzące działalność (98,9% z nich to mikroprzedsiębiorstwa) – 13,0% – osoby prawne i jednostki niemające osobowości prawnej
Rynek pracy	
Pracujący	<ul style="list-style-type: none"> – 10,01 mln – liczba pracujących w przedsiębiorstwach (wzrost o 0,1% r/r) – 6,75 mln – liczba pracujących w MSP (67,4% pracujących w sektorze przedsiębiorstw, spadek o 0,6% r/r) – 4,12 mln – mikroprzedsiębiorstwa (wzrost o 1,3% r/r) – 1,05 mln – małe przedsiębiorstwa (spadek o 6,3% r/r) – 1,58 mln – średnie przedsiębiorstwa (spadek o 2,3% r/r) – 3,26 mln – duże przedsiębiorstwa (wzrost o 2,1% r/r) – 4,53 – przeciętna liczba pracujących na jeden podmiot – (spadek z 4,65 w 2018 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. (2021). PARP. s. 6

W ujęciu regionalnym odnotowano, że w 2020 r. w województwie dolnośląskim utrzymał się wzrost ogólnej liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON.

Według stanu na 31 grudnia 2020 r. było ich 396 tys. – o 13,1 tys. więcej niż rok wcześniej (wzrost o 3,4%). Od 2010 r. liczba podmiotów w rejestrze REGON rocznie rosła, co przełożyło się na wzrost o 19,6% w latach 2010–2020 (US, 2021, s. 105). W 2020 r. w rejestrze REGON zarejestrowano 27,2 tys. nowych podmiotów gospodarczych

(o 13,2% mniej niż w roku 2019), a wykreślono ich 13,9 tys., tj. o 40,7% mniej niż rok wcześniej. Zdecydowaną większość zarejestrowanych w REGON podmiotów, bo aż 373,3 tys., tj. 94,3% ogólnej ich liczby, obejmowały jednostki sektora prywatnego. Podmioty te prowadziły działalność gospodarczą głównie w sekcjach: handel, naprawa pojazdów samochodowych (20,6%), budownictwo (13,6%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (10,7%). Natomiast podmioty sektora publicznego, których w końcu 2020 r. było 14,4 tys., prowadziły głównie działalność gospodarczą związaną z obsługą rynku nieruchomości (66,3%) oraz edukacją (17,0%; US, 2021, 107).

W ogólnej liczbie podmiotów w województwie dolnośląskim (stan na 31.12.2020) 65,8% (260,7 tys.) stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W rejestrze REGON zarejestrowanych było ponadto (US, 2021):

- 74,5 tys. spółek (w tym 47,5 tys. spółek handlowych i 27 tys. spółek cywilnych),
- 9,6 tys. stowarzyszeń i organizacji społecznych,
- 2,9 tys. fundacji,
- 3,8 tys. jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych,
- 797 spółdzielni oraz jedno przedsiębiorstwo państwowe.

Przedstawione powyżej informacje stanowią wstęp do prezentacji szczegółowych danych dotyczących liczby podmiotów w czterech miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego – Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu oraz Wrocławiu – które w latach 2016–2020 zostały zarejestrowane w rejestrze REGON. Ich strukturę wraz z podziałem na płeć właściciela oraz osobowość prawną podmiotów rejestrujących podano w tabeli 3. Grupowania podmiotów dokonano na podstawie danych pozyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego we Wrocławiu⁸.

Tabela 3. Struktura podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON zarejestrowanych w czterech miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego w latach 2016–2020 z podziałem na płeć właściciela oraz osobowość prawną podmiotów rejestrujących

Rok	Miasto	Łączna liczba podmiotów zarejestrowana w REGON	Liczba podmiotów zarejestrowana przez kobiety	Liczba podmiotów zarejestrowana przez mężczyzn	Liczba podmiotów zarejestrowana przez grupę „pozostałe” ⁹
2016	Jelenia Góra	838	289	382	167
	Legnica	911	280	458	173
	Wałbrzych	504	171	274	59
	Wrocław	9715	2307	3978	3430
2017	Jelenia Góra	854	304	410	140
	Legnica	993	320	476	197
	Wałbrzych	648	255	332	61
	Wrocław	10144	2332	4628	3184
2018	Jelenia Góra	733	254	324	155
	Legnica	812	265	351	196
	Wałbrzych	586	214	301	71
	Wrocław	9379	2393	3790	3196

⁸ Bazy danych były systematycznie pozyskiwane z GUS w okresie od 22.03.2016 r. do 31.05.2017 r. oraz w dniach 16.03.2021 r. i 29.07.2021 r.

⁹ Wartość „pozostałe” dla danych za lata 2016–2018 jest sumą takich podmiotów jak: spółki z o.o., spółki cywilne, spółki jawne, spółki komandytowe, spółki akcyjne; dla danych za lata

2019	Jelenia Góra	659	241	283	135
	Legnica	722	214	282	226
	Wałbrzych	521	192	241	88
	Wrocław	8142	1999	2836	3307
2020	Jelenia Góra	589	204	261	124
	Legnica	661	198	244	219
	Wałbrzych	457	174	200	83
	Wrocław	7791	1851	2802	3138
ŁĄCZNIE		55659	14457	22853	18349

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z GUS od 22.03.2016 r. do 05.04.2019 r. oraz w dniach: 16.03.2021 r. i 29.07.2021 r.

Zestawienie wskazuje na liczebną przewagę podmiotów zarejestrowanych przez mężczyzn – sytuacja ta jest zgodna z tendencją krajową¹⁰. Oczywistym wnioskiem płynącym z zestawienia jest także przewaga Wrocławia nad pozostałymi miastami na prawach powiatu na Dolnym Śląsku. Jednak dla wszystkich wspólny jest trend spadkowy w liczbie rejestrowanych rok do roku podmiotów gospodarczych, zainicjowany w 2018 r. W roku 2020, który przyjęto jako podstawowy dla analizy wpływu pandemii COVID-19 na zmiany w rejestracji nowo powstałych podmiotów biznesowych, zauważyć można wyraźny spadek liczby rejestracji w REGON we wszystkich czterech miastach. W związku z tym należy wnioskować, iż sytuacja epidemiczna mogła – choć nie musiała – mieć decydujący wpływ na liczbę nowo powstałych działalności gospodarczych, ponieważ predyspozycja spadkowa miała miejsce już w poprzedzających dwóch latach, i to we wszystkich grupach rejestrujących podmioty.

Grupą przedsiębiorców, która stanowi główny cel prowadzonych badań, są kobiety zakładające działalność gospodarczą – stąd konieczność skupienia się tylko na tym aspekcie. Informacja o rejestracji i likwidacji działalności w roku powstania jest niezwykle ważna, gdyż mówi o przeżywalności nowo powstałych podmiotów. Dla roku 2020 jest ona wręcz kluczowa, by ocenić wpływ pandemii na sytuację przedsiębiorczą kobiet. W tabeli 4 zestawiono dane dotyczące lat 2016–2020, z podziałem na cztery miasta na prawach powiatu województwa dolnośląskiego, w tym: liczbę podmiotów zarejestrowanych w REGON, liczbę podmiotów zarejestrowanych przez kobiety w kolejnych latach, liczbę podmiotów, których rok rejestracji był jednocześnie rokiem wyrejestrowania z REGON. Tak wyewidencjonowane dane pozwalają na uchwycenie wszystkich fluktuacji, które były związane z przedsiębiorczymi decyzjami opisywanej grupy. Wyróżniającymi się pod względem wielkości danymi, choć nieodbiegającymi od omówionych dotychczas

2019–2020 do wyżej wymienionych podmiotów zaliczyć należy również: stowarzyszenia, fundacje, kluby sportowe, biura poselskie, wspólnoty mieszkaniowe, komitety wyborcze, szkoły branżowe pierwszego i drugiego stopnia, żłobki samorządowe, zespoły szkolno-przedszkolne, związki zawodowe, spółdzielnie socjalne, ochotniczą straż pożarną, związki wyznaniowe. Różnica wynika ze zmiany organu przygotowującego bazę danych – z GUS w Wałbrzychu na GUS we Wrocławiu, z czasu pozyskania danych, a także zmiany metodyki przetwarzania danych przez GUS.

¹⁰ W 2020 r. udział osób prowadzących młode firmy wśród kobiet i mężczyzn spadł w stosunku do roku poprzedniego – wynosił on odpowiednio 2,4% wśród kobiet i 3,8% wśród mężczyzn. W odniesieniu do dojrzałych firm również nastąpił spadek, ale jedynie w grupie kobiet, o niecałe 5 p.p. – w 2020 r. 7,9% kobiet i 16,6% mężczyzn prowadziło firmy przez okres dłuższy niż 3,5 roku (PARP, 2021, 60).

Tabela 4. Miasta na prawach powiatu województwa dolnośląskiego w latach 2016–2020 – liczba zarejestrowanych i zlikwidowanych podmiotów gospodarczych, dla których rok rejestracji w REGON był jednocześnie rokiem zakończenia działalności

Rok	Wrocław				Wałbrzych				Jelenia Góra				Legnica			
	łącznie liczba podmiotów zarejestrowana w REGON	Liczba podmiotów zarejestrowanych przez kobiety	łącznie liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON	Liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON, których założycielkami były kobiety	łącznie liczba podmiotów zarejestrowana w REGON	Liczba podmiotów zarejestrowanych przez kobiety	łącznie liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON	Liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON, których założycielkami były kobiety	łącznie liczba podmiotów zarejestrowana w REGON	Liczba podmiotów zarejestrowanych przez kobiety	łącznie liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON	Liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON, których założycielkami były kobiety	łącznie liczba podmiotów zarejestrowanych przez kobiety	łącznie liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON	Liczba podmiotów skreślonych z rejestru REGON, których założycielkami były kobiety	
2016	9715	2307	288	98	504	171	61	18	838	289	55	25	911	280	72	22
2017	10144	2332	341	116	648	255	48	17	854	304	35	12	993	320	56	21
2018	9379	2393	174	71	586	214	43	14	733	254	29	13	812	265	53	22
2019	8142	1999	120	41	521	192	18	9	659	241	15	5	722	214	25	11
2020	7791	1851	123	53	457	174	21	5	589	204	12	4	661	198	25	9
ŁĄCZNIE	45171	10882	1046	379	2716	1006	191	63	3673	1292	146	59	4099	1277	231	85
ŁĄCZNA LICZBA PODMIOTÓW SKREŚLONYCH Z REJESTRU REGON W LATACH 2016–2020															1614	
ŁĄCZNA LICZBA PODMIOTÓW SKREŚLONYCH Z REJESTRU REGON W LATACH 2016–2020, KTÓRYCH ZAŁOŻYCIELAMI BYŁY KOBIECY															586	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z GUS od 22.03.2016 do 05.04.2019 oraz w dniach: 16.03.2021 r. i 29.07.2021 r.

tendencji, są informacje dotyczące Wrocławia, w którym zarejestrowano i zlikwidowano największą liczbę podmiotów gospodarczych. We wszystkich badanych miastach widoczna jest jednak tendencja spadkowa, jeśli chodzi o liczbę wyrejestrowywanych działalności. Na tej podstawie można wnioskować, iż pandemia COVID-19 nie przyczyniła się do gwałtownego wzrostu liczby likwidowanych podmiotów gospodarczych w 2020 r. Na przestrzeni lat 2016–2020 w trzech badanych miastach: Jeleniej Górze, Legnicy i Wałbrzychu stopniowo i regularnie spadała liczba wyrejestrowywanych firm, których właścicielami były kobiety i dla których rok założenia był jednocześnie rokiem likwidacji.

Jeśli poddać analizie ogólną liczbę wyrejestrowanych działalności, to we Wrocławiu i w Wałbrzychu wzrosła ona nieznacznie w 2020 r. względem roku poprzedniego, w Jeleniej Górze spadła, a w Legnicy pozostała na tym samym poziomie. Jednak wobec pozostałych lat (2016–2018) we wszystkich badanych miastach poziom z 2020 r. był znacząco niższy. W ogólnym podsumowaniu kobiece działalności, wyrejestrowane z REGON w latach 2016–2020, stanowiły 36,31% liczby wszystkich zlikwidowanych podmiotów, dla których rok rejestracji był jednocześnie rokiem likwidacji. Na podstawie powyższych analiz należy odrzucić hipotezę, że zwiększenie liczby zlikwidowanych działalności gospodarczych wynikało z wpływu pandemii. Aby poznać szczegółowe powody, dla których przedsiębiorcy, w tym przedsiębiorczynie, podjęli decyzje o wyrejestrowaniu działalności z rejestru REGON, należałoby przeprowadzić badania ankietowe (wywiady) we wskazanej grupie.

We wstępie niniejszego opracowania wskazana została jeszcze jedna hipoteza, mówiąca o tym, że pandemia koronawirusa znacząco przedefiniowała przedsiębiorcze wybory kobiet z czterech dolnośląskich miast na prawach powiatu i – w porównaniu z latami 2016–2019 – wpłynęła na profil nowo rejestrowanych przez nie działalności gospodarczych. W tym celu w tabeli 5 zestawiono dane dotyczące rodzajów działalności zarejestrowanych przez kobiety w latach 2016–2020, policzonych dzięki zagregowaniu kodów PKD w poszczególnych latach i miastach objętych obserwacją badawczą.

Można zauważyć, że spadek liczby zarejestrowanych przez kobiety podmiotów nie we wszystkich przypadkach wiązał się ze spadkiem rodzajów działalności, wyrażonych w liczbie kodów PKD. Taka sytuacja zaistniała w odniesieniu do Legnicy i Jeleniej Góry, gdzie w 2020 r. nastąpiło zwiększenie liczby kodów PKD przy jednoczesnym spadku ogólnej liczby rejestracji kobiecych działalności. Większa liczba kodów PKD przy jednoczesnym spadku ogólnej liczby rejestracji nowo powstałych podmiotów może świadczyć o pojawieniu się innowacyjnych, nowatorskich pomysłów na biznes, o wykorzystaniu nadarżającej się okazji, nawet w sytuacji niepewności.

Tabela 5. Rodzaje działalności liczonych według kodów PKD w zestawieniu z łączną liczbą działalności gospodarczych zarejestrowanych przez kobiety w miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego w latach 2016–2020

Rok	Miasto	Liczba rodzajów działalności zarejestrowanych przez kobiety, liczonych według kodów PKD	Łączna liczbą działalności gospodarczych zarejestrowanych przez kobiety
2016	Jelenia Góra	105	289
	Legnica	106	280
	Wałbrzych	80	171
	Wrocław	237	2307
2017	Jelenia Góra	106	304
	Legnica	110	320
	Wałbrzych	89	255
	Wrocław	221	2332

2018	Jelenia Góra	96	254
	Legnica	94	265
	Wałbrzych	94	214
	Wrocław	232	2393
2019	Jelenia Góra	81	241
	Legnica	73	214
	Wałbrzych	88	192
	Wrocław	212	1999
2020	Jelenia Góra	85	204
	Legnica	77	198
	Wałbrzych	73	174
	Wrocław	207	1851

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z GUS od 22.03.2016 do 05.04.2019 oraz w dniach: 16.03.2021 r. i 29.07.2021 r.

Jednak najwięcej kluczowych informacji, pozwalających zweryfikować drugą z postawionych hipotez, podano w tabeli 6 – wyszczególniono w niej dane dotyczące profili działalności gospodarczych, które w latach objętych badaniem zostały zarejestrowane przez kobiety w miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego 10 i więcej razy. Uporządkowano to dzięki zastosowaniu kodów PKD, co pozwoliło ustalić dominujący profil działalności gospodarczej – 9602Z, czyli *Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne*. Szczegółowo wytypowano również inne profile działalności, których powtarzalność rejestracji spełniała założone kryterium, lecz które nie osiągnęły takiego poziomu, by uznać je za przeważające nad innymi.

Tabela 6. Działalności gospodarcze założone przez kobiety w miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego w latach 2016–2020, których liczba rejestracji była równa lub większa niż 10

Rok	Wrocław Numery PKD, których rejestracja była równa bądź większa od 10 (x) ¹¹	Wałbrzych Numery PKD, których rejestracja była równa bądź większa od 10 (x)	Legnica Numery PKD, których rejestracja była równa bądź większa od 10 (x)	Jelenia Góra Numery PKD, których rejestracja była równa bądź większa od 10 (x)	Numery PKD, których rejestracja była równa bądź większa od 10, powtarzające się we wszystkich miastach objętych badaniem w danym roku
2016	8690D; 6820Z; 7021Z; 7430Z; 9604Z; 8690C; 4619Z; 4719Z; 4776Z; 4932Z; 8551Z; 9609Z; 7420Z; 8121Z; 7490Z; 4941Z; 7112Z; 4771Z; 8623Z; 6622Z; 7410Z; 6831Z; 7111Z; 8690A; 4799Z; 4711Z; 6619Z; 8622Z; 8559A; 6201Z; 5610A; 8559B; 7311Z; 8621Z; 6920Z; 7022Z; 8211Z; 4791Z; 8690E; 6910Z; 9602Z (150)	9602Z (21)	6622Z; 6910Z; 4791Z; 9602Z (23)	8121Z; 8690C; 8810Z; 9602Z (21)	9602Z

¹¹ (x) – liczba rejestracji dominującego kodu PKD w kolejnych latach. Liczby w nawiasach przy wybranych kodach PKD wskazują na profile działalności uznane za dominujące w poszczególnych latach i miastach. Ten rodzaj agregacji pozwolił na wskazanie dominującego profilu działalności, który jest wspólny dla badanych miast na prawach powiatu województwa dolnośląskiego.

2017	4932Z; 6202Z; 9003Z; 9329Z; 4339Z; 6820Z; 4719Z; 4941Z; 8891Z; 4776Z; 6619Z; 7111Z; 8121Z; 8551Z; 4932Z; 7112Z; 4771Z; 7420Z; 8690C; 4799Z; 4711Z; 8690A; 6622Z; 9609Z; 8623Z; 8622Z; 8559A; 6831Z; 6201Z; 7410Z; 5610A; 7311Z; 8211Z; 6920Z; 8621Z; 8559B; 4791Z (80); 8690E; 7022Z; 6910Z; 9602Z (173)	4771Z; 4791Z (12); 9602Z (29)	4782Z; 4791Z (12); 9602Z (45)	8810Z; 8690C; 4791Z (13); 9602Z (30)	4791Z; 9602Z
2018	1413Z; 4619Z; 4776Z; 8551Z; 4520Z; 6820Z; 6810Z; 6619Z; 8121Z; 7112Z; 9609Z; 6620Z; 8622Z; 8623Z; 8891Z; 6202Z; 7490Z; 4799Z; 4941Z; 7430Z; 8690C; 4771Z; 7420Z; 7111Z; 8690A; 8621Z; 4711Z; 6831Z; 8559A; 5610A; 7410Z; 8559B; 7311Z; 8211Z; 4791Z; 6201Z; 6920Z; 7022Z; 8690E; 6910Z; 9602Z (174)	4791Z; 9602Z (30)	6622Z; 9602Z (44)	8810Z; 9602Z (24)	9602Z
2019	4339Z; 4932Z; 7430Z; 9604Z; 4776Z; 8552Z; 9003Z; 7490Z; 9529Z; 4520Z; 6202Z; 4719Z; 7810Z; 8623Z; 1071Z; 4941Z; 7420Z; 8121Z; 8622Z; 8690C; 4771Z; 8621Z; 8411Z; 9609Z; 7111Z; 8690A; 6622Z; 4799Z; 6820Z; 6619Z; 7112Z; 8559A; 5610A; 6920Z; 7311Z; 4711Z; 8559B; 6201Z; 8211Z; 7022Z; 7410Z; 4791Z; 8891Z; 6831Z; 8690E; 6910Z; 9602Z (196)	4791Z; 9602Z (36)	4791Z; 9602Z (52)	8690C; 9602Z (37)	9602Z
2020	4339Z; 5520Z; 4932Z; 7430Z; 7810Z; 4771Z; 6619Z; 7112Z; 8121Z; 4120Z; 4719Z; 7111Z; 8891Z; 6202Z; 4776Z; 4941Z; 7420Z; 9003Z; 8551Z; 6820Z; 8623Z; 8622Z; 4619Z; 9609Z; 8559A; 4799Z; 6622Z; 6831Z; 5610A; 8559B; 8621Z; 8690C; 6920Z; 7410Z; 4711Z; 8211Z; 7311Z; 8690E; 7022Z; 6201Z; 6910Z; 4791Z; 9602Z (141)	9602Z (21)	4791Z; 9602Z (33)	9602Z (24)	9602Z

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z GUS od 22.03.2016 do 05.04.2019 oraz w dniach: 16.03.2021 r. i 29.07.2021 r.

Jedynie w roku 2017 – obok wskazanego już kodu PKD 9602Z – pojawiła się działalność o numerze 4791Z, czyli *Sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej lub internet*. Był to jednak pojedynczy przypadek powtórzonej rejestracji konkretnego kodu 10 i więcej razy we wszystkich obserwowanych lokalizacjach w jednym roku.

Wnioski płynące z powyższych analiz są jednoznaczne – pandemia COVID-19 nie wpłynęła na zmianę preferencji przedsiębiorczych kobiet z miast na prawach powiatu województwa dolnośląskiego. Opierając się na danych dotyczących roku 2020 oraz lat 2016–2019, należy stwierdzić, że dominującym profilem przedsiębiorczej aktywności badanej grupy była działalność pod nazwą *Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne* (numer PKD 9602Z). Wobec tego hipoteza zakładająca, że sytuacja epidemiczna wpłynęła na zmianę preferencji przedsiębiorczych kobiet z Jeleniej Góry, Legnicy, Wałbrzycha i Wrocławia, została zweryfikowana negatywnie.

PODSUMOWANIE I OMÓWIENIE WYNIKÓW

Przeprowadzone badania oraz analiza literatury przedmiotu pozwoliły na przygotowanie opracowania o istotnym znaczeniu dla rozwijających się gospodarczo i ekonomicznie regionów oraz miast, a przez to – na gospodarkę całego kraju. W literaturze często podkreślana jest rola sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) – określa się je mianem koła zamachowego, siły napędowej gospodarki (Drożdżyński, 2021, 121). Do grupy mikroprzedsiębiorców bezspornie zaliczają się kobiety, które w latach 2016–2020 zarejestrowały działalności gospodarcze w miastach na prawach powiatu województwa dolnośląskiego.

W artykule wskazano, że sytuacja epidemiczna nie miała znaczącego wpływu na liczbę działalności gospodarczych, które zostały zarejestrowane w rejestrze REGON w 2020 r. i zlikwidowane w roku swojego powstania, a także na zmianę profilu wiodącego rodzaju działalności gospodarczej, który wybierały przedsiębiorczynie w Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu i Wrocławiu. Liczba nowo zarejestrowanych działalności gospodarczych (zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn) zmalała, ale nie był to spadek odnotowany tylko w 2020 r., ponieważ tendencja spadkowa ujawniła się już w roku 2018. Jeśli chodzi o zlikwidowane działalności, to ich liczba w 2020 r., w zestawieniu całościowym, jak też z podziałem na poszczególne lata, nie wskazuje gwałtownego wzrostu. Przeciwnie, zlikwidowano mniej kobiecych przedsięwzięć biznesowych niż przed wybuchem pandemii. Rodzaj działalności przedsiębiorczej podmiotów zarejestrowanych przez kobiety w latach 2016–2020 nie uległ zmianie (PKD 9602Z – *Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne*). Jest to zadziwiające, gdyż ta grupa usług, obok innych ściśle związanych z bezpośrednimi kontaktami z klientami, została w 2020 r. objęta czasowym lockdownem. Warto też zaznaczyć, iż w 2020 r., wśród działalności, które zostały założone i zlikwidowane przez kobiety w czterech wspomnianych powyżej miastach, znalazły się tylko dwie o tym numerze PKD. Jest to kolejne potwierdzenie ograniczonego wpływu pandemii na ten konkretny profil działalności.

Powstaje pytanie o przyczyny czy też motywacje, którymi kierowały się kobiety wybierające ten rodzaj usług podczas rejestracji działalności w rejestrze REGON. Powody mogły być różne – często osobiste, wynikające z potrzeby chwili, okoliczności, wizji, niekiedy konieczności, jako jedyne rozwiązanie w danym momencie. W raporcie Global Entrepreneurship Monitor 2021 (GEM, 2021, 62) wskazano, że w Polsce – w grupie

zarówno mężczyzn, jak i kobiet – najczęstszym czynnikiem motywującym do założenia własnej działalności są kwestie finansowe. W niniejszym artykule nie badano motywacji przedsiębiorczych kobiet. W wypadku badanej grupy przedsiębiorców konkluzja jest następująca: rok 2020 był czasem trudnym, pełnym niewiadomych, wystawiającym na próbę tak małych, jak dużych przedsiębiorców. Jednak w grupie objętej badaniem nie zauważono gwałtownych fluktuacji, które diametralnie zmieniły jej statystyczny obraz. Poczynione obserwacje stanowią jednak konkretną podstawę do dalszych badań w obszarze poruszonej tematyki, w kwestii badań zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Tym samym będą one stanowić znaczący wkład w rodzimą literaturę przedmiotu dotyczącą przedsiębiorczości kobiet w czasach pandemii, zwłaszcza w ujęciu regionalnym.

Zaprezentowany artykuł spełnia kryteria opracowania innowacyjnego – trudno odnaleźć podobną publikację opartą na przywołanej metodzie, dotyczącą określonego czasu i zakresu terytorialnego. Należy jednak odnotować, że powstały już opracowania niezwykle wartościowe, odnoszące się do tematyki szeroko rozumianej przedsiębiorczości indywidualnej (Piekutowska, 2021), również w kontekście wywieranego na nią ekonomicznego wpływu epidemii (Pietrasieński, 2021) oraz przedsiębiorczości kobiet w perspektywie prowadzenia biznesu w niespokojnych i kryzysowych czasach pandemii COVID-19, m.in. na rynkach wschodzących, w Irlandii, w Egipcie czy w Rosji (Kogut, Mejri, 2022; Stephens, 2021; Salman, 2021, Burowa, 2021), z wykorzystaniem finansowania społecznościowego (Alva, 2021), w perspektywie wpływu koronakryzysu na przeżywalność założonych firm (Hyland, 2021; Amandla, Beharry-Ramraj, 2022). Jednocześnie jest niemal pewne, że w najbliższych latach nie zabraknie tematów dotyczących wpływu pandemii koronawirusa na różne aspekty ludzkiego życia.

Literatura

References

- Ahl, H., Nelson, T. (2010). Moving forward: institutional perspectives on gender and entrepreneurship. *International Journal of gender and entrepreneurship*, 5–9.
- Alva, E., Vivas, V., Urcia, M. (2021). Entrepreneurial bricolage: crowdfunding for female entrepreneurs during COVID-19 pandemic. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies. Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*. doi: <https://doi.org/10.1108/JEEE-12-2020-0464>
- Amandla, S., Beharry-Ramraj, A. (2022). *The Impact of Covid-19 on Woman Entrepreneurs*. Entrepreneurship Development Institute of India, <http://library.ediindia.ac.in:8181/xmlui/handle/123456789/13225>.
- Ambrożewicz, J. (2021). Rola organizacji biznesowych i tworzonych tam relacji wspierających przedsiębiorców w radzeniu sobie z kryzysem podczas pandemii COVID-19. *Kultura i Edukacja*, 1(131), 219–236.
- Avdeenko, G., Dmitriev, S., Zieliński, J. (2020). COVID-19 a działalność przedsiębiorcza: analiza porównawcza konsekwencji i oczekiwań. *De Securitate et Defensione [O Bezpieczeństwie i Obronności]*, 6, 2, 8–22.
- Barreto, H. (1989). *The Entrepreneur in Microeconomic Theory: Disappearance and Explanation*, London – New York: Routledge.
- Bratnicki, M. (2001). Refleksje teoretyka nad przedsiębiorczością i przedsiębiorcami współczesnego biznesu. *Przegląd Organizacji*, 5, 8–11.
- Broniszewska, A., Ślusarczyk, B. (2017). Cechy przedsiębiorczych kobiet w wybranych krajach – analiza różnic i podobieństw. *Przegląd Organizacji*, 10(933), 34–45.
- Buczak, A. (2017b). Przedsiębiorcze kobiety Wałbrzycha w latach 2013–2015 – analiza wybranych danych statystycznych. Samorząd terytorialny – organizacja, funkcjonowanie i kierunki

- rozwoju. *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu*, 41, 7–19.
- Buczak, A. (2017c). Enterprising women of Jelenia Góra within the years 2013–2015 –an analysis of selected statistical data. *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu*, 42, 49–59.
- Buczak, A. (2017d). Enterprising women of Legnica within the years 2013–2015 – an analysis of selected statistical data. *Innowacyjność to cyfryzacja i rozwój. Zarządzanie operacyjne w teorii i praktyce organizacji biznesowych, publicznych i pozarządowych. Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu*, 43, 209–219.
- Buczak, A. (2018). Enterprising men of Jelenia Góra within the years 2013–2015 – an analysis of selected statistical data. Stan i wyzwania. Zarządzanie operacyjne w teorii i praktyce organizacji biznesowych, publicznych i pozarządowych. *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu*, 45, 169–179.
- Buczak, A. (2021). Przedsiębiorcze kobiety Wałbrzycha w latach 2013–2020. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 17(2), 121–136.
- Burova, O., Seredkina, E., Ganina, O. (2021). Women Entrepreneurship in the Time of COVID-19 Pandemic. *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*, 1–2, 70–83.
- Carlsson, B., Braunerhjelm, P., McKelvey, M., Olofsson, C., Persson, L., Ylinenpää, H. (2013). The evolving domain of entrepreneurship research. *Small Business Economics*, 41(4), 913–930.
- Carrasco Sierra, A., Cobos Flores, M.J., Fuentes Duarte, B., Hernández Comi, B.I. (2020). Successful Management System by a Metalworking Mexican Company During Covid-19 Situation. Analysis Through a New Index (Case Study). *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 8(2), 42–55. doi: <https://doi.org/10.37335/ijek.v8i2.116>
- Chang, H., Meyerhoefer, C. (2021). COVID-19 and the demand for online food shopping services: Empirical Evidence from Taiwan. *American Journal of Agricultural Economics*, 103(2), 448–465.
- Czubała, A., Jonas, A., Smoleń, T., Wiktor, J. (2012). *Marketing usług*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
- Das, S., Boruah, A., Banerjee, A., Raoniar, R., Nama, S., Maurya, A.K. (2021). Impact of COVID-19: A radical modal shift from public to private transport mode. *Transport Policy*, 109, 1–11.
- Davahli, M.R., Karwowski, W., Sonmez, S., & Apostolopoulos, Y. (2020). The hospitality industry in the face of the COVID-19 pandemic: Current topics and research methods. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20), 7366.
- Dominiak, J. (2016). Rola otoczenia biznesu we wspieraniu przedsiębiorczości i innowacyjności gospodarki. Przyczynek Wielkopolski. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 12, 98–113.
- Drewniowska, K. (2021). Ograniczenie prowadzenia działalności gospodarczej w czasie pandemii COVID-19. *Zeszyt Prawniczy Uniwersytetu Adama Mickiewicza*, 11, 75–87.
- Drożdżyński, M. (2021). Sektor MSP – siła napędowa polskiej gospodarki. *Zeszyty Studenckie Wydziału Ekonomicznego „Nasze Studia”*, 11, 121–129.
- Drucker, P.F. (2004). *Natchnienie i fart, czyli innowacja i przedsiębiorczość*. Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka.
- Dziadkowiec, M.G. (2021). *Zmiany zachowań konsumentów w dobie COVID 19*, https://www.researchgate.net/profile/Magdalena-Gorzelay-Dziadkowiec/publication/350950732_Zmiany_zachowan_konsumentow_w_dobie_COVID_19_Changes_In_consumer_behavior_in_times_of_COVID_19/links/607b4bf0881fa114b40e08bc/Zmiany-zachowan-konsumentow-w-dobie-COVID-19-Changes-In-consumer-behavior-in-times-of-COVID-19.pdf (dostęp: 10.04.2022).
- Fisher, G. (2012). Effectuation, causation, and bricolage: A behavioral comparison of emerging theories in entrepreneurship research. *Entrepreneurship theory and practice*, 36(5), 1019–1051.
- Glinka, B., Gudkova, S. (2011). *Przedsiębiorczość*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Główny Urząd Statystyczny (GUS). (2014). *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2013 r.* Warszawa: Informacje i opracowania statystyczne.
- Główny Urząd Statystyczny (GUS). (2021). *Wpływ epidemii COVID-19 na wybrane elementy rynku pracy w Polsce w trzecim kwartale 2021 r. Informacje sygnałowe z dnia 10.12.2021 r.*

- Gołębiowski, G., Russel, P. (2017). Determinanty i rozwój przedsiębiorczości kobiet w Polsce na tle wybranych państw. *Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej, Organizacja i Zarządzanie*, 75, 115–126.
- Górski, J., Sierpiński, W. (1987). *Historia powszechnej myśli ekonomicznej*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Henry, C., Foss, L., Ahl, H. (2015). Gender and entrepreneurship research: A review of methodological approaches. *International Small Business Journal*, 217–241.
- Hisrich, R., Peters, M. (1992). *Entrepreneurship. Starting, Developing and Managing a New Enterprise*. Second Edition. Boston: Irwing.
- Hornday, R. (1992). Thinking about entrepreneurship: a fuzzy set approach. *Journal of Small Business Management*, 30, 4, 12.
- Hortoványi, L. (2012). *Entrepreneurial Management*. Budapest: Corvinus University of Budapest. <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/rejestr-regon/podmioty-i-dane-objete-rejestrem/> (dostęp: 10.04.2022).
- <https://noizz.pl/spoleczenstwo/w-jakich-miastach-w-polsce-zyje-sie-najlepiej/yelf82d> (dostęp: 10.04.2022).
- https://pl.wikivoyage.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_dolno%C5%9B%C4%85skie (dostęp: 10.04.2022).
- <https://umwd.dolnyslask.pl> (dostęp: 10.04.2022).
- <https://wroclaw.stat.gov.pl> (dostęp: 10.04.2022).
- <https://www.firma.egospodarka.pl/niezbednik-firmowy/pkd> (dostęp: 10.04.2022).
- <https://www.pb.pl/najmadrzejsze-miasta-swiata-756062> (dostęp: 10.04.2022).
- Hyland, M., Karalashvili, N., Muzi, S., Viganola, D. (2021). Female-Owned Firms during the COVID-19 Crisis. *Global Indicators Brief*, 2, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36087> License: CC BY 3.0 IGO (dostęp: 10.04.2022).
- Juza, M., Walawender, P. (2021). *Praca i życie zawodowe w Polsce podczas pandemii COVID-19*. W: A. Barwińska-Małajowicz, M. Grzebyk, *Przedsiębiorczość w dobie kryzysu COVID-19. Lekcja na przyszłość*. Łódź: SIZ Wydawnictwo, 49–58.
- Kaliszczak, L., Pawłowska-Mielech, J. (2021). *Zmiany funkcjonowania małych przedsiębiorstw w Polsce w warunkach pandemii COVID-19*. W: A. Barwińska-Małajowicz, M. Grzebyk, *Przedsiębiorczość w dobie kryzysu COVID-19. Lekcja na przyszłość*. Łódź: SIZ Wydawnictwo, 141–151.
- Kamosiński, S. (2021). Przedsiębiorcy i przedsiębiorczość a recesja transformacyjna w Polsce po 1989 roku. *Optimum. Economic Studies*, 103(1), 53–67.
- Kelley, D., Bosma, N., Amorós, J. (2010). *Global Entrepreneurship Monitor 2010*. Babson College, Universidad del Desarrollo, MA.
- Kirzner, I. (1984). *The Entrepreneurial Process*. W: *The Environment of Entrepreneurship*, Toronto.
- Klimek, J., Klimek, S. (2010). *Przedsiębiorczość bez tajemnic*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Knight, F.H. (1921). *Risk, Uncertainty and Profit*, Houghton and Mifflin Company. Boston – New York.
- Kogut, C., Mejri, K. (2022). Female entrepreneurship in emerging markets: challenges of running a business in turbulent contexts and Times. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 14, 1, <https://doi.org/10.1108/IJGE-03-2021-0052>, 95–116 (dostęp: 10.04.2022).
- Kopeć, A. (2021). Pomoc publiczna w dobie pandemii COVID-19. *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 1, 81–99, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=977556> (dostęp: 10.04.2022).
- Kozuch, B. (2002). O przedsiębiorczości małej i dużej. *Współczesne Zarządzanie*, 4, 39–48.
- Krause, E. (2021). Sytuacja kobiet na rynku pracy w czasie pandemii. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 1, 159–176.
- Kurczewska, A. (2013). *Przedsiębiorczość*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A.
- Lazear, E. (2005). Entrepreneurship. *Journal of Economic Perspectives*, 23, 4, 649–680.
- Ledwoń, P. (2021). Wybrane krajowe i unijne instrumenty prawne jako stimulatory mikroprzedsiębiorczości i konieczny interwencjonizm w okresie pandemii COVID-19. *Ekonomia Społeczna*, 2, 107–114.

- Lee, S., Lee, D. (2021). Opportunities and challenges for contactless healthcare services in the post-COVID-19 Era. *Technological Forecasting and Social Change*, 167, 120–712.
- Lichtarski, J. (2007). *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego.
- Longobucco, D., Zouain, D., Celano, A. (2021). Black Female Entrepreneurs in Rio: Challenges of COVID-19. *Revista Pensamento Contemporâneo em Administração*, 15, 1, 1–18.
- Lumpkin, G., Dess, G. (1996). Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of Management Review*, 21.
- Manczak, I., Gruszka, I. (2021). Przeciwdziałanie skutkom pandemii COVID-19 w turystyce – analiza pola semantycznego. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 35(3), doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.353.10>, 164–176.
- Marshall, A. (1930). *Principles of Economics*. London: Macmillian and Co.
- Mehroliya, S., Alagarsamy, S., Solaikutty, V. (2021). Customers response to online food delivery services during COVID-19 outbreak using binary logistic regression. *International Journal of Consumer Studies*, 45(3), 396–408.
- Misiak-Kwit, S. (2020). *Determinants and consequences of entrepreneurship in Poland. Theoretical approach*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Mitrofanova, A., Kudryashova, T., Khilsher, V., Grosheva, L., Nikolaicheva, V. (2022). *Impact of the Covid-19 Pandemic on Staffing Socio-Cultural Service and Tourism*. W: *International Scientific and Practical Conference Sustainable development of environment after Covid-19*. Atlantis Press, 144–148.
- Moyo, N. (2020). Antecedents of employee disengagement amid Covid-19 pandemic. *Polish Journal of Management Studies*, 22, 1, 323–334.
- Naldi, L., Baù, M., Ahl, H., Markowska, M. (2021). Gender (in)equality within the household and business start-up among mothers. *Small Bus Econ*, 56, 903–918.
- Nijkamp, P. (2003). Entrepreneurship In a Modern Network Economy. *Regional Studies*, 37, 4.
- Otoliński, E. (1996). Istota i kreowanie przedsiębiorczości. *Przegląd Organizacji*, 9, 25–27.
- Panzone, L., Larcom, S., She, P. (2021). Estimating the impact of the COVID-19 shock on UK food retailers and the restaurant sector. *Global Food Security*, 100495, 1–23.
- PARP (GEM) – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. (2021). *Raport z badania Global Entrepreneurship Monitor Polska 2021*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
- PARP – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. (2021). *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Pettersson, K., Ahl, H., Berglund, K., Tillmar, M. (2017). In the name of women? Feminist readings of policies for women's entrepreneurship in Scandinavia. *Scandinavian Journal of Management*, 33(1), 50–63.
- Piecuch, T. (2013). *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*. Warszawa: C.H. Beck.
- Piekutowska, A. (2021). *Przedsiębiorczość indywidualna w województwie podlaskim*. Białystok: Oficyna wydawnicza Politechniki Białostockiej.
- Pietrasieński, P. (2021). Economic and social implications for COVID-19 policies: lessons learned from spanish influenza and other disease outbreaks in history. *Scientific Society of Organization and Management (TNOiK). Organization Review*, 1(972), 33–39. doi: <https://doi.org/10.33141/po.2021.1.04>
- Piowar-Sulej, K., Kwil, I. (2018). Przedsiębiorczość, przedsiębiorczość akademicka i technologiczna. Innowacyjność – próba systematyzacji. *Przegląd Organizacji*, 7, 18–24.
- Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług (PKWiU). (2015). Załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 września 2015 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług (PKWiU). (Dz.U. 2015, poz. 1676).
- Polska Klasyfikacja Działalności (PKD). (2007). Załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24. grudnia 2007 roku. (Dz.U. 251, poz. 1885, z późn. zm.).
- Popowska, M. (red.) (2015). *Przedsiębiorczość, jej przejawy i szanse rozwoju*. Gdańsk: Politechnika Gdańska.
- Radlińska, K. (2020). Pandemia COVID-19. Implikacje dla polskiego rynku pracy. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych*, 24, 113–126.

- Ramoglou, S., Tsang, E. (2015). A Realist Perspective of Entrepreneurship: Opportunities As Propensities. *Academy of Management Review*, 41, 3, 410–434.
- Rembisz, M., Siemieniak, P. (2021). Postrzeganie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej w dobie pandemii COVID-19. *Horyzonty Polityki*, 12(41), 91–106.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24. grudnia 2007 r. (Dz.U. 251, poz. 1885, z późn. zm.).
- Rudawska, J., Pavlov, D., Boneva, M. (2021). *Płeć jako zmienna warunkująca indywidualną orientację przedsiębiorczą i intencje przedsiębiorcze. Badanie polskich i bułgarskich studentów*. W: A. Barwińska-Małajowicz, M. Grzebyk, *Przedsiębiorczość w dobie kryzysu COVID-19. Lekcja na przyszłość*. Łódź: SIZ Wydawnictwo, 91–99.
- Rudzka, I. (2021). Sprężenia zwrotne w obszarze mieszkalnictwo – przedsiębiorczość i ich wpływ na zrównoważony rozwój miasta. *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie*, 62(5), 49–62.
- Rutkowska, A. (2021). *Sytuacja kobiet na rynku pracy w Polsce w czasie pandemii*. W: A. Stępiak-Kucharska, M. Piekut M. (red.), *Współczesne problemy gospodarcze – gospodarki w czasach kryzysu*. Część I. Płock: Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych, Politechnika Warszawska, 57–71.
- Rybarczyk-Szwajkowska, A., Staszewska, A., Timler, M., Rydlewska-Liszkowska, I. (2021). Zmiany organizacyjno-finansowe w pracy personelu medycznego podstawowej opieki zdrowotnej w okresie pandemii Covid-19 w Polsce. *Medycyna Pracy*, 72(5), 591–604.
- Salman, A. (2021). Future of Egyptian female entrepreneurs post COVID-19. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 17, 3, 526–536. doi: <https://doi.org/10.1108/WJEMSD-07-2020-0094>
- Santos, N., Moreira, C. (2021). Uncertainty and expectations in Portugal's tourism activities. Impacts of COVID-19. *Research in Globalization*, 3, 100071.
- Say, J.B. (1867). *A treatise on political economy or the production, distribution and consumption of wealth*. Philadelphia: J.B. Lippincott & Co.
- Shane, S. (2004). *A General Theory of Entrepreneurship: The Individual-Opportunity Nexu*. Edward Elgar.
- Shane, S., Venkataraman, S. (2004). The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. *Academy of Management Review*, 25, 1, 217–226.
- Schumpeter, J. (1995). *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Siemieniak, P., Rembiasz, M. (2017). Determinanty przedsiębiorczości kobiet – wybrane aspekty teoretyczne i empiryczne. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 12, 1, 349–363.
- Smith, A. (2007). *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów (2)*, przekł. A. Prejbisz, Jasińska B. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Song, Z., Hu, Y., Zheng, S., Yang, L., Zhao, R. (2021). Hospital pharmacists' pharmaceutical care for hospitalized patients with COVID-19: Recommendations and guidance from clinical experience. *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 17(1), 2027–2031.
- Staniszewski, R. (2020). Polska Gospodarka na kwarantannie – analiza wskaźników ekonomicznych, społecznych oraz rozwiązań formalnoprawnych dotyczących przeciwdziałania koronawirusowi COVID-19. *Polityka i Społeczeństwo*, 4(18), 27–47.
- Steinerowska-Streb, I. (2021). Internationalization of Polish enterprises. A comparative analysis of family and non-family businesses. *Silesian University of Technology Publishing House: Scientific Papers of Silesian University of Technology Organization and Management Seriesno*, 150, 255–266.
- Stephens, S., Cunningham, I., Kabir, Y. (2021). Female entrepreneurs in a time of crisis: evidence from Ireland. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 13, 2, 106–120. doi: <https://doi.org/10.1108/IJGE-09-2020-0135>
- Stojczew, K. (2021). Ocena wpływu pandemii COVID-19 na sytuację w branży motoryzacyjnej w Polsce. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 35(2), 64–84. doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.352.5>
- Strużycki, M. (1992.). *Przedsiębiorstwo a rynek*. Warszawa: WPWE.
- Ujda-Dyńska, B. (2006). *Przedsiębiorca i przedsiębiorczość w teorii ekonomii*, W: K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczne – społeczne*. Tarnobrzeg: Wydawnictwo PWSZ, 12–23.

- Urząd Statystyczny we Wrocławiu (US). (2021). *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego. Analizy statystyczne*. Dolnośląski Ośrodek Badań Regionalnych.
- Ustawa z dnia 5. czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym. (Dz.U. 1998, nr 91, poz. 578).
- Wach, K. (2015). Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego: przegląd literatury. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 11, 24–36.
- Welter, F. (2011). Contextualising entrepreneurship: conceptual challenges and ways forward. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 35, 165–184.
- Wennekers, S., Thurik, R. (1999). Linking Entrepreneurship and Economic Growth. *Small Business Economics*, 13(1), 27–56.
- Werner, A. (2021). Pomoc państwa w obliczu COVID-19 na przykładzie instrumentów wykorzystywanych w Polsce. *Kwartalnik Nauki o Przedsiębiorstwie*, 5, 63–75.
- Wilk, A., Lewicka, D., Karp-Zawlik, P., Pec, M. (2020). Percepcja uwarunkowań karier kobiet menedżerów średniego szczebla. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia*, 54, 4, 126–143.
- Wiśniewski, J. (2021). Przedsiębiorczość jako podstawa oceny gospodarczej. *Ekonomia*, 27(2), 63–80.
- Vickerman, R. (2021). Will Covid-19 put the public back in public transport? A UK perspective. *Transport Policy*, 103, 95–102.

Agata Buczak, dr, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Ekonomii i Finansów, Katedra Mikroekonomii i Ekonomii Instytucjonalnej. Doktor w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse. Przedmiotem jej zainteresowań naukowych są: aktywność ekonomiczna kobiet, uwarunkowania społeczno-ekonomiczne przedsiębiorczej działalności człowieka, bariery i czynniki hamujące zachowania przedsiębiorcze, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorczości kobiet. Obszar jej badań stanowią: działalność instytucji otoczenia biznesu, sytuacja kobiet na rynku pracy, płacy oraz dostępu do wsparcia działań przedsiębiorczych, współpraca biznesu z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Autorka zwraca szczególną uwagę na kwestie związane z rozwojem przedsiębiorczości kobiet i koniecznością wspierania ich dążeń oraz działań przedsiębiorczych.

Agata Buczak, PhD, Wrocław University of Economics and Business, Faculty of Economics and Finance, Department of Microeconomics and Institutional Economics. PhD in the field of social sciences, in the discipline of economics and finance. The subject of her scientific interests are: economic activity of women, socio-economic determinants of entrepreneurial activity, barriers and factors inhibiting entrepreneurial behaviour, with particular emphasis on female entrepreneurship. The research areas include: the activities of business environment institutions, the situation of women on the labour market, pay and access to support for entrepreneurial activities, cooperation between business and the social and economic environment. The author pays special attention to issues related to the development of female entrepreneurship and the need to support their aspirations and entrepreneurial activities.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4674-3099>

Adres/Address:

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Mikroekonomii i Ekonomii Instytucjonalnej
ul. Komandorska 118/120, budynek B, pokój 218
53-345 Wrocław
e-mail: agata.buczak@ue.wroc.pl